

УДК 81'373.2+378.147

Методика соціально-правової презентації власних назв російського походження у практичному курсі української мови

Володимир Іванович Мозговий

КАНДИДАТ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК
ПРОФЕСОР КАФЕДРИ МЕНЕДЖМЕНТУ І ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА
ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
e-mail: mowi48@mail.ru

У статті розглядаються теоретико-практичні проблеми ідентифікації власних назв, методика вивчення способів передачі соціально-правової інформації про власника, зосередженої в структурі імені, й адекватність механізмів його офіційного функціонування в російсько-українській пропріальній культурі.

Ключові слова: методика міжмовної передачі, переклад, соціально-правова ідентифікація власної назви.

Постановка проблеми. Офіційне функціонування власних назв становить хіба що не найбільшу проблему серед усіх пов'язаних з мовною складовою особистої й державної життєдіяльності. Невипадково спроба її вирішення починається ще з 5-го класу школи на рівні правил вживання великої літери в іменниках. Проте вивчені правила при зіткненні фізичної або юридичної особи з реальним життям майже не діють, інформуючи хіба що про умовну кількість перерахованих об'єктів номінації, які можуть бути власними назвами, чого зовсім недостатньо, щоб адекватно вирішувати майнові, соціально-політичні й спадкоємні справи у правовому полі.

У випадках соціальних колізій і суперечок через неправильну фіксацію власних назв врешті-решт приходиться звертатися до законів, які трактують права людини, перш за все до Конституції України, у якій стверджується, що «...громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом...» і що «...не може бути привилеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану,

місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (ч. 1, ст. 24). Ось чому саме з Конституції [3] впливають інші регламентації щодо власних назв про те, що громадяни «...користуються правом іменуватися згідно з національними традиціями. Їхні імена передаються з національної мови українською мовою у транскрипції», а топоніми, крім української мови, «...можуть передаватися також національною мовою більшості населення тієї чи іншої місцевості» теж у транскрипції (Закон «Про мови в Українській РСР», ч. 5, ст. 38, 39).

Надалі уточнює ці позиції Цивільний кодекс України, який зазначає:

«Стаття 294. 1. Фізична особа має право на ім'я.

2. Фізична особа має право на транскрибований запис її прізвища та імені відповідно до своєї національної традиції.

3. У разі перекручення імені фізичної особи воно має бути виправлене. Якщо перекручення імені було здійснене у документі, такий документ підлягає заміні. Якщо перекручення імені здійснене у засобі масової інформації, воно має бути виправлене у тому ж засобі масової інформації.

Стаття 295. 1. Фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я за згодою батьків...»

Аналіз публікацій за даною проблематикою. Здається, й нові законодавчі ініціативи, й об'єктивна реальність вимагає від філологів переосмислення ролі власних назв у правовому полі пострадянських країн. Проте сучасні ономастичні

«норми», викладені у словниках чи довідниках, і методика їхньої презентації в школі й вищих навчальних закладах далекі від досконалості. Про це твердить більшість авторів нормативно-методичних видань [1, 2, 4, 5]. Наприклад, В.В. Жайворонок пише: «Уживання великої літери завжди було неабиякою правописною проблемою. Чинний «Український правопис» не дає вичерпної відповіді на питання, винесене в заголовок цього довідника. Друковані видання, особливо періодики, допускають хитання, а часто й різнобій у написанні тих самих слів і номінативних словосполучень (*Високі Договірні Сторони* – *Високі договірні сторони*, *Кабінет міністрів* – *Кабінет Міністрів*, *Учена рада* – *Учена Рада* – *учена рада*, *Конституційний Суд* – *Конституційний суд*, *святий Пантелеймон* – *Святий Пантелеймон* та ін.). Це пояснюється складністю самого розмежування понять «власна / загальна назва», оскільки ці назви часто переходять одна в одну. Тут важливо розмежувати передусім родову назву (загальне ім'я) й видову назву (власне ім'я), не ігноруючи при цьому усталених традицій написання. Чимало проблем постає, коли треба відтворити назви організацій, установ, офіційних документів, а також ті чи інші назви, передбачені міжнародним етикетом, тощо» [2, с. 3].

Ціль статті. Цілі й завдання даного дослідження впливають із зазначених проблем, яких між тим значно більше, ніж вживання великої / малої літери.

Чому раніше у словосполученні *Київська обласна Рада* слово *Рада* писали з великої літери, а зараз з малої і як діють «усталені традиції написання»?

Як відтворювати на письмі власні назви щодо великої / малої літери: *Золоті ворота*, *Золоті піски* чи *Золоті Ворота*, *Золоті Піски*; *облдержадміністрація* чи *Облдержадміністрація*; *виконком Донецької облради* чи *Виконком Донецької облради*; *Міжнародні Севастопольські Кирило-Мефодіївські читання* чи *міжнародні Севастопольські Кирило-Мефодіївські читання*?

Перекладати російське *Южный автовокзал* на *Південний* чи залишати форму *Южный автовокзал*? А якщо це російське *микрорайон «Южный»*?

У подвійних прізвищах відмінювати обидві частини чи останню: *імені Туган-Барановського* чи *Тугана-Барановського*?

Що робити з багаточисельними назвами вулиць, селищ, проспектів, площ, більшість з яких існували за часів СРСР у російському «вбранні»? Перекладати чи змінювати тільки фонетичну оболонку: *Ластівчине гніздо* чи *Ласточкине Гніздо*, *вул. Октябрська* чи *Жовтнева, проспект Строїтелей* чи *Будівельників*?

Чи замінювати російські особові імена *Анна*, *Ніколай* на українські *Ганна*, *Микола* (і, навпаки,

укр. *Ганна*, *Микола* на рос. *Анна*, *Ніколай*), а якщо ні, тоді де межа їхніх фонетичних і морфологічних трансформацій?

У чому сутність понять «транскрибування», «транслітерація» й «переклад»: чому в прізвищі *Ватт* спрощення не фіксується, а в назві *Одеса* фіксується; чому форма французького імені *Мішель* залишається практично незмінною, а *Михайлом* в українській «традиції» кличуть навіть президента *Саакашвілі*; чому існують форми *Миколайович*, *Микола[й]івна*, якщо батько *Микола*; які варіанти правильні: *Єнакієве* чи *Єнакіїво*; яка рада у місті *Часів Яр*: *Часово-Ярівська*, *Часов'ярівська* чи *Часовоярівська*? Чи відмінювати чоловічі прізвища типу *Мурза*, *Дудко*, *Чарських*, *Цой* тощо?

Чим замінити «правопис власних назв», щоб враховувати проблеми їхнього функціонування в російсько-українській пропріальній культурі?

Виклад основного матеріалу. Щоб професійно відповісти на можливі запитання подібного роду, треба, по-перше, зрозуміти, що таке власна назва в різних сферах її функціонування й, по-друге, якої головної ідеї треба дотримуватися під час її відтворення в документах. Якщо цього не зробити, то сформульовані рекомендації щодо «правопису» оніма в конкретній мові не здатні забезпечити його об'єктивне «життя» в суспільстві у невизначеній стихії «мовної фантазії».

Для демонстрації вирішення поставлених проблем спробуємо сформулювати теоретичні погляди на природу власних назв і надати приклади завдань для студентів, що розкривають специфіку авторської позиції.

1. Ідентифікація власної назви – уживання великої літери. Сьогоднішній офіційний статус будь-якого оніма доводить, що власною назвою в повному розумінні цього слова можна вважати лише продукт певної правової діяльності людини, який указує в офіційно-ділових стосунках на конкретного юридичного власника й належну йому поіменовану власність, аж до домашніх тварин типу *кішка Мурка*, *корова Люта* (адресно-номінативна функція) і / або інформує про об'єкт / суб'єкт номінації, незалежно від лексичних значень слів у складі онімної одиниці (інформативна функція). Цей найголовніший атрибут права з відповідними соціальними функціями (без них право як норма життєдіяльності не може існувати) у слов'янській традиції позначається великою літерою, яка немов сигналізує про втрату словом лексичного значення й про його перехід до розряду недоторканної з погляду права форми власності:

- *Золоті ворота* (це дісно «ворота» в Києві, які не мають відношення до золота, тому тільки перше слово позначається великою літерою) – *Золоті Ворота* (це станція метро, а не «ворота»:

тут обидва компоненти втратили лексичне значення, що й підкреслюється двома великими літерами);

- *Київський виконком* (адресна функція однієї юридичної особи позначається однією великою літерою) — *Виконком Київської міської ради* (два юридичних власника позначаються двома великими літерами). При цьому слово *рада*, яке вже не символізує *Радянську владу*, позбавляється права писатися з великої літери (але: *Верховна Рада* — найвищий законодавчий орган країни з чітко визначеною адресною функцією — Україна, Київ);

- *президент Індустріального союзу Донбасу* (дві адресні функції — *Індустріальний союз* і *Донбас*, бо в словах *президент* і *союз* адресна функція не визначена); *президент Сполучених Штатів Америки* (мала літера у слові *президент* теж свідчить про невизначеність адресної функції без назви країни — *США*) — *Президент* (велика літера свідчить, що йдеться тільки про Президента України) і *Президент США*, якщо його адресна функція визначена в дипломатичному протоколі *Високих Договірних Сторін* формою *Президент*.

Завдання 1. *Визначте серед іменних словосполучень слова з адресною і / або інформативною функціями. Поясніть причини Вашого вибору і позначте відповідні складові власних назв великими літерами.*

I. Рос.: д(Д)ом у(У)чєных, м(М)осковский д(Д)ом у(У)чєных, м(М)алый т(Т)еатр, т(Т)еатр ю(Ю)ного з(З)рителя, в(В)нуковский а(А)еропорт, г(Г)ора в(В)ысокая, к(К)расная г(Г)орка (місто), о(О)лимпийские и(И)гры, о(О)лимпийский ч(Ч)емпион, л(Л)адожское о(О)зеро, л(Л)адожское о(О)зеро (нас. пункт), л(Л)омоносовские ч(Ч)тения, в(В)олго-д(Д)онской к(К)анал, р(Р)остов-н(Н)ад(Д)ону, т(Т)ретьяковская г(Г)алерея, г(Г)осударственная т(Т)ретьяковская г(Г)алерея, к(К)инотеатр «з(З)вєздочка», н(Н)еделя б(Б)алтийского ф(Ф)лота, самолёт «м(М)ессершмитт-109», пролетел «м(М)ессершмитт», о(О)гонєк в печи, журнал «о(О)гонєк».

II. Укр.: к(К)абінет м(М)іністрів Німеччини, к(К)абінет м(М)іністрів (у(У)країни), м(М)іністерство, м(М)іністерство о(О)світи і н(Н)ауки, т(Т)реті м(М)іжнародні с(С)евастопольські к(К)ирило-м(М)ефодіївські ч(Ч)итання, в(В)ерховна р(Р)ада у(У)країни, д(Д)онецька о(О)бласна р(Р)ада, д(Д)онецький о(О)блвиконком, о(О)блвиконком д(Д)онецької о(О)бласної р(Р)ади, п(П)резидент к(К)омпанії, п(П)резидент г(Г)рузії (у повсякденному спілкуванні), п(П)резидент г(Г)рузії (в офіційному протоколі), п(П)резидент (у(У)країни), в(В)ул. п(П)утилівська р(Р)оща, в(В)ул. п(П)утилівської р(Р)ощі, ш(Ш)кільна б(Б)ібліотека, к(К)афе «б(Б)ібліотека», к(К)иївський о(О)бласний г(Г)осподарський с(С)уд, в(В)ищий г(Г)осподарський

с(С)уд у(У)країни, д(Д)онецьке г(Г)оловне у(У)правління із захисту прав споживачів, б(Б)ог-о(О)тець, г(Г)олова м(М)іської р(Р)ади, г(Г)олова к(К)онституційного с(С)уду у(У)країни, а(А)дисс-а(А)беба, б(Б)іла ц(Ц)ерква (місто), з(З)олоті в(В)орота (стародавні ворота в Києві), з(З)олоті в(В)орота (станція метро), д(Д)ень з(З)нань, д(Д)ень п(П)еремоги, в(В)еликий п(П)іст, д(Д)ержавний в(В)ищий н(Н)авчальний з(З)аклад «д(Д)онецький н(Н)аціональний у(У)ніверситет», н(Н)аціональна а(А)кадемія н(Н)аук у(У)країни, д(Д)ень к(К)онституції України, д(Д)ень м(М)атері, в(В)улиця с(С)адова, з(З)упинка в(В)улиця с(С)адова, б(Б)улонський л(Л)іс, ч(Ч)еський л(Л)іс (гори).

2. Визначення рівня міжмовної спорідненості, спільнонаціональної або міжнародної інформативності власних назв і можливого перекладу їхніх компонентів. Традиційно й, здається, цілком справедливо вважається, що власні назви як атрибут права іншою мовою не перекладаються, бо будь-який переклад змінює юридичну складову імені й свідчить про перейменування об'єкта. Але в практиці адміністративного йменування й фіксації особових імен таке правило часто ігнорується. Проаналізуйте: рос. *Пески, Константинополь, Красное, Первомайское, ул. Октябрьская, ул. Красноармейская, шахта Южнодонбасская* — укр. *Піски (?), Костянтинопіль* («місто Кості, побудоване на слов'янському полі?»), *Червоне, Першотравневе, вул. Жовтнева, вул. Червоноармійська* (а чи мають значення «політичні кольори» спотворених перекладом назв, що вказують лише на адрес об'єкта номінації?), *шахта Південнодонбаська* (чи важлива для споживача вугілля інформація про частину світу?). Або: рос. *Вячеслав, Дмитрий, Дарья* — укр. *В'ячеслав, Дмитро, Дарина* (а чи дозволено змінювати перекладом власника особового імені?!).

Навіть поверховий аналіз цих фактів доводить їхню неспроможність з погляду права. Переклад власної назви в юридичній площині (науковому й діловому стилях) можливий лише в контексті актуальності передачі різномовному користувачеві спільнокорисної або меморіальної інформації, зосередженої в структурі оніма. Найчастіше ним фіксується важлива інформація, необхідна для міжнародного користувача (або споживача), яка міститься в таких класах онімної лексики:

- у назвах книжок, кінофільмів, статей тощо, які інформують будь-якого споживача продукції про тему твору: «*Герой нашего времени*» М. Лермонтова — «*Герой нашего часу*» (але: *телепрограма «Время», газета «Таймс», «Звєздные войны»* — «*Зоряні війни*» (але: *кинотеатр «Звєздочка»* — «*Звєздочка*», бо тут «зірочки» немає), *казка «Золушка»* — «*Попелюшка*» (але: *дитячий садочок «Золушка»*, якщо це російська за походженням назва);

- у назвах національних свят, подій, явищ, організацій, всесвітньо відомих нагород, адміністративно-географічних об'єктів і політичних установ, які несуть історичну, суспільну чи ділову інформацію, за умови, якщо вони не набувають переносного значення (тоді вони беруться в лапки і втрачають можливість відмінюватися): *праздник 8 Марта – свято 8 Березня; праздник Победы, орден Победы – свято Перемоги, орден Перемоги* (але: *автомобиль «Победа»*); *Великая Отечественная война – Велика Вітчизняна війна; страны Большой семёрки – країни Великої Сімки; Большой каньон – Великий каньйон; Great Britain – Великобритания – Велика Британія* (у слові «велика» – інформація про імперію); *Великая Октябрьская социалистическая революция – Велика Жовтнева соціалістична революція* (але: *ул. Октябрьская – вул. Октябрьська*); *Красное море – Червоне море, Красная Армия – Червона Армія* (але: *ул. Красноармейская – Красноармійська*); *г. Углегорск – м. Вуглегорськ* – інформація про видобуток вугілля (але: *прізвище Углегорський*, бо інформація про «вугілля» відсутня); *Открытое акционерное общество «Донецкая угольно-энергетическая компания» – Відкрите акціонерне товариство «Донецька вугільно-енергетична компанія»* тощо.

- у назвах вулиць, проспектів, площ, вокзалів тощо, які передають історичну, меморіальну чи ділову інформацію (тоді до складу власної назви входить дата або до неї можна додати слово «імені»): *ул. 8 Марта – вул. 8 Березня, ул. Шахтостроителей – вул. (ім.) Шахтобудівельників; ул. Независимости – вул. (ім.) Незалежності; ул. 50-летия СССР – вул. (ім.) 50-річчя СРСР* (але: *вул. Советська*, бо на цій окремій вулиці Радянської влади нема), *Северный автовокзал – Північний автовокзал* – інформація про напрямок руху автобусів (але: *зупинка «Северный Автовокзал»*) тощо.

Завдання 2. *Визначте компоненти власних назв, які мають спільнонаціональний, міжнаціональний або меморіальний зміст, указуючи на інформацію, актуальну для будь-якого користувача. Зробіть, де необхідно, повний або частковий переклад власної назви (передайте різними мовами міжнародну інформацію, зосереджену в структурі власної назви).*

Дальний Восток, Владивосток, праздник Победы, автомобиль «Победа», Старгород, корабль «Восток», Южные авиалинии, Южносахалинск, Североморск, Северный Ледовитый океан, пос. Красный Молочник, орден Красной Звезды, планета «Красная звезда» (Марс), Красная площадь, город Большеречье (Росія), Большая Медведица, город Большие Коты (Росія), Большой театр, Восточные Кордильеры, улица Независимости, ул. 25-й Стрелковой дивизии, кинотеатр «Красная Шапочка», сказка «Красная Шапочка», медаль «За отвагу»,

роман «Приятное свидание», пос. Приятное Свидание (Крим), завод «Красный Октябрь» (Росія), улица Краснооктябрьская, улица 8 Сентября, Всемирный день здоровья, улица Горная (Донбас), улица Горная (Карпати), улица Заречная, площадь «Советская», проспект Освобождения Донбасса, Ласточкино Гнездо (ресторан у Криму), Горбанк, Юго-Западная железная дорога, Североатлантический договор, м-н «Южный», Донецкий угольный бассейн, г. Угольные Копи (Росія), роман «Война миров».

3. Пошук первинного або діючого власника в різних пропріальних культурах – визначення характеру формальних змін при передачі власних назв іншою мовою залежно від ступеня спорідненості мов.

А. Власні назви іншомовного походження. Якщо в іншомовній власній назві інформація про первинного власника незрозуміла для нового користувача, то при її передачі слід користуватися наступними правилами:

- точна фіксація вимови (транскрипція) з урахуванням системних особливостей іншої мови (формальна асиміляція): *Бордо* від фр. *Bordeaux* (а не *Бордеаукс*); *Нью-Йорк* від англ. *New York* (а не *Нев-Йорк*); *Шевроле, Рено* від фр. *Chevrolet, Renault* (а не *Шевролет, Ренаулт*); *Симферополь, Симеїз, Кацивелі* (а не зареєстроване *Сімферополь, Сімеїз, Каївелі*), бо така вимова суперечить особливостям української вимови звуків [і] – [и]; *Швець* (м'яка вимова ідентифікує слов'янина, хоч і рос. *Швец*), але *Фріц* (не слов'янин);

- дотримання мовного узусу, якщо він спирається на національну (*Угорщина* від др.-руськ. *угре* «у гори»; *Німеччина* від «німий»), слов'янську (*Іспанія, Європа*, а не *Еспанія, Еуропа*, що суперечить «закону відкритого складу»), латинську (*Баварія, Англія, Австрія, Італія*), польську (укр. *Відень*), німецьку (рос. *Вена*) чи інші історичні традиції (*Єгипет, Ассирія*);

- орієнтація на написання (транслітерацію), від якого залежить ідентифікація власних назв іншомовного походження, наприклад: *Нойштадт* від нім. *Neustadt* (щоб не сплутати з поняттям «штат»), *Ватт, Кратт* – прізвища німецького походження (але *ват* – одиниця потужності, *багатократний*), *Таллінн* – столиця самостійної європейської країни (естонський власник, а не *Таллін* – радянський власник), *Алла* (але: *ала* – римська кіннота); *Одесса*, незважаючи на рекомендоване *Одеса* (бо графонім *-сс-* фіксує міфологічне ім'я *Odysseus* у значенні «морський шлях», «дорога»), *Гегель* (бо нім. *Hegel*: *h* і *g* – це різні букви, які й означають різні звуки).

Завдання 3. *Передайте за допомогою звуків або букв власні назви іншомовного походження українською мовою. Зверніть увагу на пояснення щодо*

походження власної назви, на мовний узус або фонетико-графічну відповідність власних назв в різних мовах. Пояснить причину свого вибору.

Рос.: Мариуполь (грецьк.), Тернополь (слов.), Белла (від лат. *bella* «вродлива»), Геннадий (від грецьк. *gennadas* «благородний»), Одиссей (від грецьк. *Odysseus*), Монтрё (Франція), Нейкирхен (Німеччина), Вена (від діал. нім.), Венгрия, Германия, Рейнфельден (Швейцарія), Портобелло (Шотландія), Кронштадт (Росія), Остерхаут (Нідерланди), Париж (фр. *Paris*), Лондон (англ. *London*), Южно-Шотландская возвышенность, Григ (нім. *Grieg*), Гюго (нім. *Hugo*), Европейський Союз, Іспанія, Лифшиц, Паляница (укр. прізвище), Рябец.

Б. *Власні назви загальнонаціонального (спільно-слов'янського) походження.*

У споріднених пропріальних культурах, де значення компонентів власної назви зрозуміле, незважаючи на деякі міжмовні особливості у вимові й морфологічній будові, можлива заміна одних фонетико-структурних елементів іншими, якщо вона не впливає на прозорість імені або підкреслює її інформативну природу, наприклад: рос. *Мирон, Титов, Приморск, Ивановна, Евгений Онегин, Чичиков, Будённовский район, Юрьевич, Чёрное море, Теплов, Слав'янск* (Україна), *Сл'авянск* (Росія), *ул. Речная* — укр. *Мирон, Титов, Приморськ, Іванівна, Євгеній Онегін, Чичиков, Будённівський район, Юрійович, Чорне море, Теплов, Слов'янськ* (від *слов'яни*), *Сл'авянськ* (від *сл'ава*), *вул. Речна*. Але така заміна категорично заборонена, якщо після неї спотворюється власник імені або стає незрозумілою зосереджена в цьому імені інформація: *Ворошиловский р-н* — *Ворошилівський* (треба *Ворошиловський*, від *Ворошилов*), *ул. Речная* — *Речна* (а не *Річна*, бо з'являється інформація про ріку; і не *Річкова*, бо це переклад, який руйнує російське походження назви).

Пошук і збереження права первинного власника (або сучасного, якщо інформація про нього історично втрачена) є найголовнішою умовою адекватної передачі будь-яких компонентів власних назв, наприклад: укр. *Мукачеве, у Мукачевому* — закінчення *е* й відмінювання власної назви свідчить про її належність Україні (але: *Внуково* — суфікс *о* й невідмінюваність присвійного прикметника фіксує його належність Росії), рос. *П'ески* — укр. *П'ески*, а не *П'іски*, бо зміна наголосу свідчить про втрату власною назвою первинного значення, пов'язаного з піском (але: *Золотые Песк'и* — *Золоті Писк'и*). Так само *Богдан'ович* (вторинна форма прізвища через первинне *Богд'анович* від особового імені батька *Богд'ан*), *ков'аль* (назва професії з відповідним значенням слова) — *Коваль* (зміна наголосу свідчить про втрату первинного значення у прізвищі), *Ласточкине Гнездо*, а не *Ластівчине гніздо*

(бо первинна назва не несе жодної інформації про *гніздо пташки*) тощо. Право первинного власника на збереження інформації найчастіше треба враховувати при відмінюваності / невідмінюваності власної назви, відтворенні імен і по батькові або утворенні вторинних власних назв в різних мовно-правових реаліях:

- укр. *Терлак Іван* — *Терлака Івана, Сорока Ілля* — *Сороці Іллі*; рос. *Осипенко Тараса* — укр. *Осипенка Тараса* і навіть *Мурзі Петру, китайцю Дуну, співаку Цою* (бо вони вписуються в систему відмінювання за відповідними відмінами), але: *Терлак Богдани, Осипенко Людмили* (бо право на власність і передачу родового прізвища належить первинно тільки чоловікам); *Толстих Андрія* (а не *Толстиха*, бо прізвище у родовому відмінку, вторинний власник), *Ротару Павла* (не вписуються в жодну систему українського відмінювання); *поїхав до міста Мариуполя* (первинний власник), але: *до порту Мариуполь* (вторинний власник); *відпочивали в Путилівському лісі* (первинний власник), але: *під їхали до зупинки «Путилівський Ліс»* (вторинний власник, про що додатково свідчать ще й лапки); ім. *І. Нечуя-Левицького* (а не *Нечуй-Левицького*);

- рос. *Николай, Николаевич, Владимир, Владимирович, Елена, Евгений, Евгениевич, Микола* (якщо первинне ім'я українське) — укр. *Ніколай, Ніколайович, Владимир, Владимирович, Єлена, Євгеній, Євгенійович, Микола, Миколович* (а не некоректні з погляду права форми *Микола, Миколайович, Володимир, Володимирович, Олена, Євген, Євгенович, Миколайович*);

- *Горловка* від первинного *Горлов, м. Ніколаїв* від первинного *Ніколай, Єнакієве* і *Єнакієвська рада* від первинного *Єнакієв, Часовоярська рада* від *Часів Яр, с. Нікольське* від *Ніколай*, а с. *Миколаївка* від *Миколи*.

Іншими словами, якщо формальні зміни в структурі власної назви зрозумілі й не руйнують інформацію про власника у споріднених мовах, вони не тільки можливі, а й рекомендовані: *Теплов*, а не *Теплов*, бо *тепло* (проте *Беляєв*, бо *білий*, де звук [б'] — м'який, а слова з укр. звучанням [бе]лий немає ані в російській, ані в українській мовах); *Білоусенко* (українець), а не *Белоусенко*, але *Беляєв* (росіянин), а не *Біляєв* чи *Беляєв*; *Силичев*, а не *Сілічев* (бо від *сила* з суфіксом *ев-* після твердого в українській вимові шиплячого [ч]), але *Малєєв* з м'яким [л']; *Святогірськ*, бо *Святі Гори*, але *Вуглегорськ, Приморськ, Чичиков, Геннадій, Мирослав, Владимир, Андрійович, Мукачеве*.

Якщо ж подібні зміни руйнують природу власної назви, перекируючи інформацію (*Горлівка, Пикин, Микола[й]ів, Вуглегірськ, Одарка, Домодедове, Мукачево, Левочкин, Ганна*), жодна апеляція до особливостей іншої мови й «традиції» неприпустима,

бо в цьому випадку йдеться не про букви, звуки чи морфеми, а про графоніми, фононіми чи морфоніми – найменші міжмовно-пропріальні одиниці правової культури, які фіксують адресно-інформативний зміст об'єкта чи суб'єкта номінації: *Горловка, Пікін, Никола[й]в, Вуглегорськ, Александр, Дар'я, Домодедово, Мукачево, Львовчкін, Анна, Одесса*.

Завдання 4. *Передайте засобами української мови міжмовно-правову інформацію про об'єкт чи суб'єкт номінації. Зверніть увагу на пояснення про первинного або сучасного власника. Поясніть причину свого вибору.*

Белоусенко (українець), Бельский (росіянин), Никитин (росіянин), Андрей (росіянин), с. Николаевка (Росія, від *Николай*), Чернигов (Україна, від давнього імені *Черніг*), Белгород (Росія), Белгород-Днестровский (Україна), Грачѳв, Гурьин, Пивоваров, Жулинский, Кравец, Лифшиц, Фатеева, Чернухино (Україна, від слов'янського *чернь*),

Дьяков (російське прізвище з м'яким [д']), Дьяченко (прізвище українського походження від *дьяк*), пос. Подгорный, Подгорный (прізвище), Подъём-Михайловка (місто), Подъёмный (прізвище), Данил, Елена, Радищев, Нева, Евгений Онегин, Ветров, Мешков, Лабунец, Писарев, Десницкий, Пётр Первый, Николай Басков, Михаил Ломоносов, пл. Тараса Шевченко, Владимир Владимирович Путин, Михаил Саакашвили.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. У власних назвах при їхній фіксації в документах головним є не правопис чи переклад слова (мовна площина), а робота з об'єктом номінації з метою точного відтворення інформації про первинного (або сучасного) власника (юридична площина). Концепція правової природи власної назви вимагає перегляду існуючої «традиції» передачі пропріальних одиниць на межі ігнорування права людини на власність, історично зафіксовану у формі імені чи будь-якої назви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Гиляревский Р. С.** Иностранные имена в русском тексте / Р. С. Гиляревский, Б. А. Старостин – М. : Международные отношения, 1978. – 239 с.
2. **Жаворонок В. В.** Велика чи мала літера? Словник-довідник / В. В. Жаворонок – К. : Наукова думка, 2004. – 203 с.
3. **Конституція України** : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996. – К. : Преса України, 1997. – 79 с.
4. **Редько Ю. К.** Довідник українських прізвищ / Ю. К. Редько – К. : Радянська школа, 1969. – 255 с.
5. **Розенталь Д. Э.** Прописная или строчная? Опыт словаря-справочника / Д. Э. Розенталь – М. : Рус. яз., 1985. – 328 с.

Мозговой В. И. Методика социально-правовой презентации имён собственных русского происхождения в практическом курсе украинского языка.

В статье рассматриваются теоретико-практические проблемы идентификации имён собственных, методика изучения способов передачи социально-правовой информации о собственнике, сосредоточенной в структуре имени, и адекватность механизмов его официального функционирования в русско-украинской пропріальной культуре.

Ключевые слова: методика межъязыковой передачи, перевод, социально-правовая идентификация собственного имени.

Mozgovyj V. I. Methodics of social and legal presentation of Russian proper names in practical course of Ukrainian.

The article considers theoretical and practical questions of proper names' identification, as well as methods of studying the means of transfer of social and legal information about the owner, which is contained in name's structure. Adequacy of mechanisms of its official functioning in Russian-Ukrainian proprial culture is a question being studied in the article as well.

Keywords: methodics of interlingual transfer, translation, social and legal identification of a proper name.